

①

זה הספר נקרא משנה תורה. וכתבו התוס' ריש ס' גימין דמשנה תורה אינו
אלא תורה ושונה מה שלמעלה, וזה הטעם שומה בפי הרמב"ם ויל' עד שהרמב"ם
נשמיעו למצות שבפ' שופטים תצא מכתב בכתב מצות שמצוה זו מעין חלק אותה
מצוה הכתובה כבר. עד שחישוב מצות שלוח הקן. חלק מצוה אחרת ואת בנו
ובעיני הוא פלא. כי שתי מצות אלו רחוקות זמ"ן מן הקצה אל הקצה, וגם כפילות
המצות נמצא כס' שמות מן התלת פרשת שמר לך עד תולד אבו, כס' תשא.
היא כפולה וכבר נאמרה בפ' משפטים, אלא שם"ס אינו מיותר ה"ו כמבואר שם
כס"ד, וכך בפ' דברים לא נמצא הרבה מצות שנשנה, ומה שנשנה אינו מיותר
ה"ו, אלא נראה טעם לזה השם. מבואר בת"א פתשנן אורייתא, כמבואר להלן
י"ח ומשמעו פירושו ובאור עד שמעמיד על דקדוק לשון התורה, ומשום דכלל זה
הספר ועיקרו בא להוזהר על עמל תורה לפרש דקדוקי המקרא וזהו תלמוד, וכל
עול התלמוד לפני כמה עיקרים שיבואר בנפש הספר, מש"ה נקרא בשמו משנה תורה
לשון שינון של תורה, ואם נרצה לפרש משנה מלשון פגול כהבנת הגם' כנהדרין
דכ"א כ', תורה הכונה לפי הפשט ביותר על"ז הספר, משום דבזה הספר יש הרבה
מקראות שא"א לפרש לפי הפשט ההכרחי שאין המקרא יוצא ממנו אלא כשתי
כונות, כאשר יבואר כ"פ בפ' שופטים תצא תבוא וכן כפרשיות הקדמות דתיב
כ"פ שמירה ועשיה למצות חקים ומשפטים, ומשמעות שמירה, ועשיה דמצות אינו
דומה לחקים ומשפטים, דבמצות כשמעו מעשה המצות, ובחקים ומשפטים משמעו
תקנו הלכה, כמש"כ בס' ויקרא ח"ה ה', מש"ה מכונה זה הספר משנה תורה.
והנהגה בב"ד פ"ו א' אמר רשב"י ספר משנה תורה היה סינגון ליהושע בשעה שנגלה
עליו הקב"ה מצאו יושב עם משנה תורה בידו כו', למדנו דזה הספר ביהודי יש
לוציאו ממנו כל אופני מוסר, וכן בפ' המלך כתיב וכתב לו את משנה התורה ונל'
כו ואע"ג דמצות כתיבת התורה כל התורה כולה בשלימות דוקא, ס"ס המכונן הוא משנה
התורה, שיביט המלך בו תמיד כדי להזעיק לתכלית המבואר שם, לפען ולמד ליראה
וגו' לשמור את וגו' ולבלתי רום לבו וגו' ולבלתי סור מן המצוה וגו', ויש להבין
מכ"ו דהמקדק יפה בדברי מוסר, שבהו הספר שיצא מפי משה רבינו ברוח קדשו.
יצא כל איש לפי ערכו ודבש וחלב, ונע' בפ' עקב פרשה ועתה ישראל מה ה'ספר
אלהך שואל מעמך עד סוף הפרשה עד עגם יהושע רבן של ישראל השקיף בזה הספר
המיד, ומה יתבונן כל אחד לפי כחו, וימצא דרך ישר להלך וכחו, לפי הליכות
עולם לו, ואור זה הספר יהי נר לדלול:

אמנם ראש וסוף והתוכחה שבוה הספר, הוא על החזקת חקים ומשפטים שהיא
התלמוד הראשון, אשר סגנון תוצאות חיי האומה היהדות בכלל, ועל'
נכרת הכרית השני בעדוהו מאוב ובחר גרמיות וה"ע להקים את דברי התורה ונל'
וממנה יתר יפנה למסירי אנשי המעלה, הן מי שזכה לתורה ועמלה הן מי שברכו ה'
להחזיק בקומה וכלכלה, [כמבואר בפנים ו' ל"ד כ"ו י"ם וככ"ם] ועל' נקרא זה הספר
משנה תורה, לשון חרבה ולהשיב מלחמתה של תורה שערה, ובה תיר לו עז
ואורה: אמן

②

ד' תנין בשם ר' שמואל בר רב יצחק מייחז לה מסיפא
דאורייתא (הגיה נ) כבוד שרתו הדר לו, אפשר כן אלא זה הושע.
שהוא עומד ממנו שהיא מעמיד ללול המהולכה, שחם שולמין בסוף העולם
ועד סופו, דאמר רשב"י ספר משנה תורה היה סינגון ליהושע, בשעה
שנגלה עליו הקב"ה מצאו יושב וספר משנה תורה בידו אמר לו (הגיה נ)
הקב"ה יהושע אמין יהושע לא יושב ספר התורה הזה ונל', נמלנו והראו אותו
לללל המהול' כשם שלא דוכמתי מהו אף אהה דום מלפני, מיד (הגיה נ)
(י) וידם השמש וירה עמר, א"ל יצחק א"ל עבדא ביישא לאי זבוגיה
דגבא אח, לא כך דאה אהך אמא בתלמי (מנסיס 0) והנה השמש והירח
וגו', מיד וידם השמש וירה ונל':

③

"משנה תורה" שם מיוחד בחז"ל, תורה מן השמים ובתוך זה חלקים, לא
סחם שם מיוחד אלא יחס מיוחד.
י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, ומר' אליעזר בריה"ג, ל"ב מדות לדרישת
הלכות ממקורות הפסוקים, ישנה מה אחת הנקראת "סמוכים", וכן "היקש",
במובן השואה, יש מקום להתבונן בדברי תורה המושרים, סמוכים והיקש
חיינו הך.
במסכת יבמות בתחילה, ר' יהודה לא לומד הלכה למעשה מסמיכות
פסוקים — אבל כמשנה תורה דריש, ערך מיוחד למשנה תורה, וכאן בבחינת
הסדר, כאן יש ערך מיוחד לסדר הפסוקים, משנה תורה — חזרה על התורה.
מה ענינה? בראשית — יסוד, גרעין, שמות ויקרא — "בשבחתך כבידתך",
מדבר — "ובלכתך בדרך", ועוד חלק אמיתי — שכלול שבחורה מתוך
המתבוננות של כניסה לארץ, חזרת תורה, וקבלת תורה מחדש, חזרה על עשרת
הדברות — לוחות שניים — עזרת הכניסה לארץ, היוזג של קוב"ה ושכינתיה
והעם הזה בסדורו בארץ הזאת — והתחדשות התורה, לוחות שניים.

④

ואחר כך — "זה אלהינו דבר אלינו בחורב לאמור", ביציאת מצרים
נהיינו עם-להי-אלהינו המתכונן לפגישה עם מן תורה, וכאן, במשנה תורה,
מה הדבור שבחורב? "רב לכם שבת בהר הזה פנו וסעו לכם ובואו הר האמורי
ואל כל שכנינו", וברמב"ן — בספר המצות, סגנון זקיר כלפי הרמב"ם, ביחס
של כבוד — מצות ששכח הרמב"ם — ושם מצות עשה של כבוש ארץ ישראל,
וכבוש לא עושה היחיד אלא כלל ישראל, שתהיה הארץ בידיו ולא ביד
אומה אחרת, בשלטוננו, ואין לזה מובן אחר מאשר מדינה של עם ישראל,
ששולטת בארץ הזאת, ומינעת שלטון אומה אחרת, ומביא גם הפסוק דלעיל
"בואו ורשו את הארץ", אין כאן רק הבטחה שיכבוש, אלא צווי לכבוש.
והצווי הזה בכל הדורות ואפילו בזמן הגלות, וחזר שלוש פעמים על זה.
וזהו מצוה כללית, צבורית, על היחיד נאמר, לעולם ידור אדם בארץ ישראל
וכיוצא בזה, אבל כבוש, פשוט שענינו כלפי הצבור, ומוסיף: ואומר אני שמה
שאמרנו חז"ל לעולם ידור וכיוצא בזה, זה המשך של הכלל במצותו כלפי
היחיד — לא בכיבוש, אבל בהימצאות בארץ.
ברמב"ם פ"ד מה' דעות, כולו עוצה לדרך ארץ, ושם, מחרובים מסתייג
לגמרי, מתמרים פושר — ולגבי ענבים אין הגבלה, סגולת הקרקע של ארץ
ישראל — כאן הכל גדל, גם כל החזושים של העולם הבוטני.
הרמב"ם אינו מוכיר דברים בסגנון הרמב"ן, ולא מפני שהיא פחות
ממצוה, אלא מפני שהיא יותר מן המצות הנמנות, בשרשים — כמה הגדרות
למצות הנימנות, א. דאורייתא ולא דרבנן, פשוט, ב. מצות שהן כוללות כל
התורה כולה, מצות אמונה, הרמב"ם בכל זאת מונה הרמב"ן אינו מונה ולא
מתוך שלילה, אלא מפני שהיא יותר מכל המצות, הנשמה של כל המצות.
אם אין אמונה אין מצות, משל למלך שבא למדינה — קבלו מלכותי ואחר
כך קבלו מצותי.
במ"ע קנ"ג אפשר לראות איך הבינו הרמב"ם את ישוב הארץ כשרש לכל
המצות.

⑧

ואני אוסיף לך כאור
אלו הנחגזו דרך משל שכני ארץ ישראל יעדרו מארץ ישראל חלילה
לאל מעשות זאת כי הוא הכטיש שלא ימחה ארצות האומה מכל וכל
ולא יהיה שם ב"ד ולא יהיה בתרצה לארץ כ"ד שנסמך בארץ הנה
חשבוננו זה לא יועילנו כלום בשום מניס לפי שאין לנו לחשב
חדישיב ולעבר שנים בחוצה לארץ אלא כתנאים הנוכרים כמו
שביארנו כי מציון תצא תורה וכשיבחנו מן שיש לו שכל שלם
לשונות התלמוד ככונה הזאת יתבאר לו כל מה שאמרנוהו כאור אין
ספק בו

ספר המצות הרמב"ם
מצות ע"ג קנ"ג

ה'תש"ג י"ג שבט תש"ג

ארץ ישראל

⑤

ארץ ישראל איננה דבר חיצוני, ענין חיצוני לאומה, רק בתור אמצעי למטרה
של התאגדות הכללית והתקפה קיומה תמידי או אפילו הירחני, ארץ ישראל היא
הסיבה עצמית שמה שבה בקשריה עם האומה הזוכה בסגולת מדיניות עם
מצוינותה ונתון כך איראשיר לעמוד על תנוק של סגולת קדושת ארץ ישראל,
ולתוציא לפועל את עופק תבונה, בשום השמלה רציונלית אנושית כ"אם ברוח ד'
אשר על אומה בכללה, בהסמכה וטבעית ירוחנית אשר בשמלת ישראל, שהיא
ששולחת את קיה בבכעיים פעמים כלל הארצות של התרששה תברואה, ומזדהת
היא את וריחתה העליונה על"פי אותה אומה של רוח הקודשה העליונה, הממלאת
חיים ונעם עליו את לבב קדושי הרעיון ופסוקי המשנה הישראלית.

אמנה - ארץ ישראל

⑥

בפתיחתה "לאודות" — שולל הדב וז"ל תמימות חיצונית בשם
שבין העם הארץ, ארץ ישראל איננה דבר חיצוני, ענין חיצוני לאומה,
רק בתור אמצעי למטרה של התאגדות הכללית והתקפה קיומה
החומרית, או אפילו הרוחנית, הוא שולל את החסבר המקובל הדואה
בארץ רק כתכלול ונחלה לקיום המני ובמקור מחיה ליושבים עליה, או
אפילו בדרה יתר בנבחה במקום השדאת ליצירה תרבותית, או כגודם:
מלבד לשמירת האומה למדכו החיני, שתי תמימות אלו, שובאנקו על
דמוותה של התנועה הציונית לראות בארץ ישראל במקום מנוחה
דרמימות הגויים — במתרון המדיני מישודו של הרצל שרצה למתור את
ה"ציוני היהודים" — או כמבנה הנקראת ציונות שחציני אהדי-העם
לראות בארץ ישראל מדכו רוחני — לפתח את בעיה חיונית, על כן
כתבו: ארץ ישראל היא הסיבה עצמית קשורה בקשר חיים עם
האומה, תבונה בסגולת מדיניות עם מצוינותה, "ישנה תורה"
מסתופפת לשונות וקיימת תלות מוחלטת בין העם והארץ, הקשורים
זה בזה בקשר של חיים, שאין ישראל נקראים בני אחר — רק בארץ
ישמח אחריו אחר ולא אחר בלתי-היהודי.

⑦

היחש הנדול של כל המצות כולם אל ארץ ישראל, מביא אותנו
אל הדעה האמיתית, שהנשמה הנימית של כל המצות כולן
אפילו של אותן שאינן תלויות בארץ, היא תלויה גם היא באמת
בארץ, במאוויה המחיה נשמות קנה ונקות מרחוק כפי הכוללת
לצורך העמדת חיותם גם בחז"ל, "אני שותה מי נשמים וכל
העולם כולו מתמציח" (תענית י"ד א). כמו" שבמעמד החמרי
הארץ היא הרבוש הסיודי המעמיד את האדם ואת הגונו על גלגול,
והיא המביאה אותו לכלל מעמד ביתר קניויה, אשר עיי"כ "כל אדם
שחן לו קרקע אינו אדם" (יבמות ס"ג א')